

Kozma Ahačič

PRIMOŽ TRUBAR: CERKVENI RED (1564)

Znanstvenokritična izdaja

Cerkovna ordninga (*Cerkveni red*) je eno od kulturno najpomembnejših del slovenskega protestantskega pisca Primoža Trubarja. Najprej zato, ker gre v njem za Trubarjevo vizijo pravne, organizacijske in duhovne ureditve slovenske cerkve, obenem pa zato, ker predstavlja prvo v slovenščini napisano delo, ki je namenjeno zgolj izobraženemu elitnemu bralcu in ki tudi praktično vzpostavlja slovenščino kot jezik vseh cerkvenih obredov.

Cerkovna ordninga je napisana v jeziku, ki mu lahko rečemo visoka knjižna slovenščina, v jeziku, ki je bil namenjen slovenski protestantski eliti, v jeziku, ki je poln latinskih tujk in citatov, v jeziku, ki po zapletenosti in dovršenosti dosega tedanja besedila vseh drugih evropskih narodov.

Poleg tega in v največji meri pa je Trubarjev *Cerkveni red* tudi pomembno teološko besedilo, iz katerega lahko razberemo Trubarjevo popolno predanost krščanskemu nauku in ostro grajo vseh, ki krščanskega nauka ne sprejemajo ali ga ne sprejemajo prav. Trubar je v *Cerkovni ordningi* brezkompromisen: kdor veruje, naj vero ohranja, kdor ne veruje ali veruje narobe, naj si vero pridobi. Poleg tega je *Cerkovna ordninga* tudi uporniško besedilo: v pravnem pomenu je namreč predstavljala neposreden upor proti zakoniti deželni in državni oblasti. Trubarjeva *Cerkovna ordninga* je izšla leta 1564, najverjetneje v Tübingenu pri tiskarju Morhartu.

Do 20. stoletja so se, kakor nam je znano od oktobra 2013 dalje, ohranili trije izvodi Cerkovne ordninge.

Za edini izvod je dolgo veljal izvod, ki ga je našel v Kraljevski javni knjižnici v Dresdnu v Nemčiji Theodor Elze (1894, 1896). Izvod je bil

verjetno namenjen saškemu volilnemu knezu kot nekakšen »obvezni« izvod, ki mu ga je Trubar poslal v zahvalo za njegovo podporo. Na podlagi tega izvoda, ki je bil zelo dobro ohranjen in glede na stanje skoraj zagotovo ni bil v osebni rabi, je France Kidrič leta 1919 izdal že večkrat omenjeno obsežno in izčrpno študijo o slovenskih protestantskih cerkvenih redih v 16. stoletju, kjer je natančno popisal ohranjeni izvod, zgodovinske okoliščine nastanka *Cerkovne ordninge*, razpoznal vse Trubarjeve vire zanj, poskrbel za komentirani seznam vseh Trubarjevih izvornih delov *Cerkovne ordninge* in manjših dodatkov k prevedenim besedilom ter dodal krajši pregled jezikovnih značilnosti tega dela. Kidričeva monografija je še vedno ključna za razumevanje *Cerkovne ordninge*, večina poznejših študij pa jo dopolnjuje le v posameznih poudarkih.

Čeprav je bil dresdenski izvod izvrstno popisano, pa ni bil fotografiran. Ko je bil ob bombardiranju Dresdna v 2. svetovni vojni uničen ali izgubljen, *Cerkovna ordninga* raziskovalcem ni bila več na razpolago.

Leta 1971 je bil v Vatikanski apostolski knjižnici končno odkrit nov izvod *Cerkovne ordninge*. Na podlagi vpisa na prvi strani lahko sklepamo, da je pripadal Krištofu Spindlerju, ki je bil superintendent v Ljubljani od leta 1569.

Okrog tega izvoda se je odvijala (in se sem in tja še vedno odvija) razprava o tem, kdo ga je v resnici našel. Prva, ki je imela Trubarjevo *Cerkovno ordningo* v rokah že pred letom 1971, je bila raziskovalka knjižnih oprem Ilse Schunke. V delu *Bucheinbände der Palatina Bibliothek* je že leta 1962 popisala tudi *Cerkovno ordningo*, in sicer pod imenom *Windische Kirchenordnung*. Navedla je tudi pravilno signaturo. Žal na to delo ni bil nihče od naših raziskovalcev pozoren.

Nato se je najverjetneje zgodilo, da sta na knjigo v istem letu v Vatikanski apostolski knjižnici v Rimu (signatura: Pal. IV 1215) po naključju naletela dva raziskovalca, Jože Markuža in Christoph Weismann. Prvi verjetno maja 1971, drugi septembra 1971. Da je šlo za vzporedni najdbi, lahko sklepamo na podlagi primerjave izjav obeh raziskovalcev v znanstvenem tisku in v časopisni polemiki. Čeprav je Jože Markuža *Cerkovno ordningo* nedvomno odkril prvi, pa je prispevek Christoph Weismanna o najdenem izvodu v *Gutenberg-Jahrbuch* precej kvalitetnejši od Markužinega v *Bogoslovnem vestniku*.

Odkritje izvoda je omogočilo izdajo faksimilirane izdaje (Trofenik in Weismann, 1973), transkribirane izdaje izbranih odlomkov (Šega in Drolc, 1975) in kritičnega prepisa s številnimi opombami (predvsem z lokacijami svetopisemskih navedkov) v *Zbranih delih Primoža Trubarja III* (Vinkler in Grdina, 2005). Izvod pa žal ni bil ohranjen v celoti. Zadnji del zvezka se je poškodoval zaradi vlage in mišjih obgrizkov.

Oktober 2013 je bil zato na veliko veselje vseh zaniteresiranih raziskovalcev in splošne javnosti v Mestnem arhivu v Memmingenu v Nemčiji odkrit nov, v celoti ohranjen memmingenski izvod *Cerkovne ordninge*.¹

Delo je našel Ulrich D. Oppitz, ki je doktoriral iz zgodovine prava, zdaj pa se ukvarja z raziskovanjem fragmentov iz srednjeveških rokopisov in inkunabul, ki so bili uporabljani za vezavo knjig v 16. stoletju. Tako je našel knjigo, ki je bila zvezana s pomočjo lista iz dela Johana Balba (Johannes Balbus) *Catholicon* iz leta 1460. Izkazalo se je, da je to *Cerkovna ordninga*. Čeprav je bilo delo ves čas evidentirano v katalogu knjižnice,² je posumil, da gre za redko delo, zato se je obrnil na Igorja Grdino na *Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti* v Ljubljani kot na urednika Trubarjevih zbranih del, on pa mi je prijazno prepustil nadaljnji »projekt«. Po potrditvi pristnosti dela, ki sem jo opravil, je Ulrich D. Oppitz skupaj s Christophom Weismannom pripravil članek s podrobnim opisom knjige, ki je bil letos (2014) objavljen v *Gutenberg-Jahrbuch*.

Najdba je vzpodbudila Združenje Trubarjev forum, da je v sodelovanju z Inštitutom za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU pripravilo znanstvenokritično izdajo z diplomatičnim prepisom in prevodom v sodobni slovenski knjižni jezik. Prevajalskega dela sva se lotila Vinko Ošlak in Kozma Ahačič, uredniško delo pa je s pomočjo

1 V spletni obliki je izvod v celoti dostopen na naslovu: <<http://stadtarchiv.memmingen.de/fileadmin/flash/Stadtarchiv/Trubar-Cerkovna-Ordninga/blatterkatalog/index.html>>.

2 *Cerkovna ordninga* Primoža Trubarja iz leta 1564 je namreč v katalogu skrbno popisana. Najdemo jo lahko v razdelku 16.7: *Practische Theologie: 2. Liturgik*. V polju, kjer je običajno zapisan avtor, je zapis: »Cerkouna«, v polju z naslovom pa: »Ordninga; Slavisch [s. titul.], 4°«, sledi zaporedna številka kot del signature: »13«. Celotna signatura se torej glasi: 16.7.13.

KOZMA AHAČIČ

uredniškega odbora in drugih sodelavcev opravil Kozma Ahačič. Prevajanje in priprave znanstvenokritične izdaje je bilo omejeno na relativno kratek čas od začetka februarja leta 2014 do oddaje v tisk avgusta 2014. Gre za obsežno delo, skupaj s spremno besedo urednika in slikovnim materialom obsega kar 564 strani.